

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ”
(для бакалаврів)**

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Порівняльна політологія”	7
Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни “Порівняльна політологія”	8
Питання для самоконтролю	19
Підсумковий тест з курсу “Порівняльна політологія”	21
Список літератури	25

Підготовлено доцентом кафедри політології *В. А. Гапоненко*

Затверджено на засіданні кафедри політології (протокол № 2 від 29.10.09)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп'ютерне верстання *О. Л. Тищенко*

Зам. № ВКЦ-4904

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк. 1,98. Обл.-вид. арк. 1,44.
Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*

Гапоненко В. А. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Порівняльна політологія” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 31 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, загальні вказівки щодо організації самостійної роботи студентів, питання для самоконтролю, тести підсумкового контролю та список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2012
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна порівняльна політологія — порівняно молода наука, хоча незаперечним є те, що порівняння як метод дослідження політичних явищ використовується з появою людських колективів. Проте впродовж століть порівняльні дослідження здійснювались швидше інтуїтивно і мали описовий характер. Мета сучасної порівняльної політології — шляхом порівняння різноманітних інститутів і процесів політичного життя віднайти загальні закономірності, встановити повторюваність явищ, що дасть змогу пояснювати причини та прогнозувати наслідки тих чи інших політичних відносин.

Виокремлення порівняльної політології як академічної дисципліни відбувалося на зламі XIX–XX ст. у США з відкриттям кафедр політичної науки в кількох університетах, що було зумовлено суспільно-політичними умовами та тенденціями розвитку суспільства. Тоді почалося активне формування методології політологічного дослідження. Поступово найширшого застосування набув метод порівняльного політологічного аналізу. З часом стало очевидним, що найефективнішим і найбільш науково обґрунтованими є саме порівняльні політологічні дослідження, оскільки історія розвитку як країн розвиненої демократії, так і решти країн довела самобутність і унікальність кожної з моделей. А тому, зважаючи на специфічні історичні передумови, “стартову ситуацію”, взаємодію економічних, геополітичних факторів тощо, було доведено поліваріантність політичного розвитку. Порівняльні дослідження цих факторів дають можливість зробити найоптимальніші моделі політичних систем для різних країн.

Мета дисципліни “Порівняльна політологія” — ознайомити студентів з особливостями сучасних політологічних досліджень, принципами функціонування сучасних політичних систем, різновидами світових політичних процесів. Вивчаючи дисципліну, студенти повинні засвоїти теоретичні поняття, які лежать в основі порівняльного політологічного аналізу, з’ясувати основні принципи функціонування політичних сфер життя суспільств, а також мати уявлення про сучасні політичні системи, глобальні світові процеси.

Вивчення навчальної дисципліни “Порівняльна політологія” організовується на принципах кредитно-модульної системи, яка сприятиме систематичній і динамічній роботі студентів над засвоєнням доцільно складної теоретичної дисципліни, з використанням модульної технології навчання та рейтингового оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу.

71. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры: Монография / Ин-т полит. и этнонац. иссл. НАН Украины. — К.: Знання України, 2001. — 270 с.
72. Примуш Н. Современная западная политическая теория: основные парадигмы исследованной (на примере англо-американской и французской политической школ). — Днепрпетровск, 1994.
73. Раствоу Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели // Полис. — № 5. — С. 5–15.
74. Ретроспективная и сравнительная политология. — Вып. 1. — М., 1991. — С. 4–11.
75. Романюк О. Політичні системи: Тексти лекцій з політології. — Харків, 1993.
76. Рудик П. Порівняльний аналіз президентського і парламентського законопроектів про внесення змін до Конституції України — К.: Атіка, 2004. — 163 с.
77. Сарторі Дж. Політична демократія: раціональна та емпірична / Сарторі Дж. / Демократія: Антологія; Упоряд. О. Проценко. — К.: Смолоскип, 2005. — С. 135–142.
78. Скритнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика. — К.: Логос, 2006. — 368 с.
79. Сравнительная политология: Записи и лекции / Под ред. Макаридиса. — М., 1964.
80. Чернявский Г. И. Большевик и национал-социализм: сравнительный анализ двух форм тоталитаризма: Учеб. пособие / Харьков ин-т культуры. — Х., 1993. — 75 с.
81. Хантингтон С. Запад уникален, но не универсален // Мировая экономика и международные отношения. — 1997. — № 8. — С. 84–93.
82. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций // Полис. — 1994. — № 1. — С. 33–48.

Самостійна робота над навчальним матеріалом є індивідуальним видом роботи на семінарах, конференціях, передбачає виконання практичних завдань та контрольних робіт. Вона здійснюється відповідно до навчальних планів, навчальної і робочої програм з курсу.

Метою самостійної роботи студентів є:

- забезпечення фундаментальної загальноосвітньої та практичної підготовки студентів;
- засвоєння методів самостійного вивчення навчального матеріалу, навичок пошуку більш глибоких знань;
- підвищення ефективності навчального процесу за допомогою організації позааудиторного навчання відповідно до особистих здібностей кожного студента;
- оволодіння студентами культурою розумової праці, вмінням орієнтуватися у потоці наукової інформації, розвиток незалежності мислення, формування власної точки зору на питання, що вивчаються;
- поглиблення знання з політології;
- ознайомлення студентів з сучасними методами наукового аналізу політичних процесів, що відбуваються в Україні та за її межами;
- отримання базових знань з питань порівняльної політології, методології та методики порівняльних досліджень, технологій застосування теорії у практично-політичній діяльності.

Завданням самостійної роботи студентів є: доповнити та розширити знання з основних теоретичних проблем порівняльної політології, типів та закономірностей розвитку політичних систем суспільства, функціонування політичних інститутів у державах з різним політичним режимом, формою правління, місця і ролі особистості у політичних відносинах, надання загальних, конкретних та практичних знань з порівняльної політології, які необхідні для професійної діяльності політолога.

Засвоївши курс “Порівняльна політологія”, студенти повинні *знати*:

- теоретичний та емпіричний матеріал з усіх тем і розділів;
- основні методи порівняльної політології; теоретичні проблеми, що виникають перед політологами у процесі порівняльних досліджень;
- мати чітке уявлення про основні етапи та еволюцію порівняльної політології, загальні риси та специфіку сучасного порів-

57. Коалер А. Кризис демократии? Демократия на рубеже XXI века. — М., 1997. — 101 с.
58. Козловский В., Уткин А., Федотова В. Модернизация: От равенства к свободе. — СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1995. — 279 с.
59. Конончук С., Валевський О., Ярош О. Практика бікамералізму в унітарних державах (порівняльний аналіз) / Український незалежний центр політичних досліджень. — К., 2008. — 112 с.
60. Кремень В. Г. Політичні партії України: порівняльний аналіз програмних документів // Наукові доповіді / Нац. ін-т стратег. дослідж. — Виш. 18. — К., 1993. — 90 с.
61. Литсет С. Американская демократия в сравнительной перспективе // Сравнительная социология. — М., 1995.
62. Макрегор Д. Президентство в Центральной и Восточной Европе. — К., 1996.
63. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. — К.: Фонд “Українська перспектива”, 1997. — 52 с.
64. Міллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз. — К., 1996.
65. Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? — К.: Ин-т социологии НАНУ, 2001. — 440 с.
66. Моринець М. Партії влади Росії та України: Компаративний аналіз: [Дослідження мети побудови політичних партій, їх місця у політиці держави та її управління] // Трибуна. — 2006. — № 7–8. — С. 26–27.
67. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа: Порівняльний аналіз посткомуністичних країн / Наук. ред. А. Ігалушка; Пер. з англ. М. Козуба, А. Ігалушки. — К.: Ніка-Центр, 2007. — 417 с. — (Cognition nova).
68. Острогорський М. Демократия и политические партии / Отв. ред., авт. вступ. ст., коммент. А. Н. Медушевский. — М.: РОССПЭН, 1997. — 639 с. — (История политической мысли).
69. Парето В. Компедум по общей социологии. — 2-е изд. / Пер. с ит. А. А. Зотов. — М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. — 512 с.
70. Патнам Р. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії: Пер. з англ. — К: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. — 302 с.

43. *Чилкот Р.* Теории сравнительной политологии. В поисках парадигмы: Пер. с англ. — М., 2001. — 560 с.
44. *Чиркин В.* Элементы сравнительного государственствования. — М., 1994.
45. *Шаповал В.* Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. — К.: Програма Л, 1995. — 136 с.
46. *Шаран.* Сравнительная политология. — М., 1992. — Т. 1.
- Додаткова*
47. *Алексеева Т. А.* Современные политические теории / Ред. А. В. Торкунов. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. — 343 с.
48. *Ашин Г. К.* Социология политики. Сравнительный анализ российских и американских политических реалий: Учеб. пособие для студ. гуманитар. фак. и вузов России / Г. К. Ашин, С. А. Кравченко, Э. Д. Лозанский; Моск. гос. ин-т междунар. отношений МИД РФ (МГИМО-ун-т), Америк. ун-т в Москве. — М.: Экзамен, 2001. — 606 с.
49. *Гальчинський А.* Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. — К.: Українські пропілеї, 2001. — 320 с.
50. *Данилов А.* Переходное общество: проблемы системной трансформации. — Минск, 1998.
51. *Дем'яненко Б.* Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму. — К.: Нелень, 2000. — 288 с.
52. *Зеленько Г. І.* Порівняльна політологія: науковий напрям чи метод дослідження // Наукові записки ШПЕНД. — 1998. — Вип. 5.
53. *Зиллер Ж.* Політико-адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз / Пер. з фр. В. Ховхун. — К.: Основи, 1996. — 420 с.
54. *Ильин М. В.* Сравнительная политология: научная компаративистика в системе политического знания // Полис. — 2001. — № 4.
55. *Иноземцев В.* Вечные ценности в меняющемся мире: Демократия и гражданство в новом столетии // Свободная мысль XXI. — 2001. — № 8. — С. 42–61. 58.
56. *Институты прямой и представительной демократии: Генезис политических режимов в XX веке.* — Екатеринбург, 2000.

няльного аналізу; про структуру органів центральної та місцевої влади та їх взаємодію між собою і з громадянським суспільством за різних форм держави; про роль політичної культури для порівняння різних держав;

- розуміти сутність процесів, що відбуваються у світі та перехідних державах, які стають на шлях демократичного розвитку, особливості структури і культури їхніх політичних еліт, будову органів влади, сутність таких понять, як модернізація, трансформація, демократична політична культура;
- володіти емпіричним матеріалом про особливості політичної системи в країнах сучасного світу;

зміти:

- пояснити слабкі сторони, можливі похибки порівняльних досліджень та шляхи збільшення достовірності отриманих результатів;
- класифікувати політичні системи за мірою їх демократичності та за типом демократичного ладу;
- застосовувати методи порівняльної політології для пояснення передумов і чинників глобальних процесів у сучасному світі;
- аналізувати політичні процеси і явища в Україні та інших посткомуністичних країнах, що ведуть до зміцнення, або, навпаки, до послаблення демократії;
- пояснювати конкретні події в політичному житті України в контексті порівняння з іншими країнами, з урахуванням типу та стадії переходу до демократичного режиму;
- застосовувати порівняння для практичних рекомендацій щодо подолання різноманітних проблем та конфліктних ситуацій в українському суспільстві.

Ефективність самоосвіти, яка є одним із основних методів навчання студентів, визначається постійністю, послідовністю і наполегливістю в роботі з навчальним матеріалом, здійсненням самоконтролю, систематичністю занять, вмінням поєднати практичні навички з теорією.

Самостійна робота студентів денної форми навчання починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсу “Порівняльна політологія”.

Конспектуючи рекомендовану літературу, студенти опрацюють наукові праці, знайомляться з понятійним апаратом тощо. Вибір форми конспектування — виклад тексту, розширений план чи цитатне конспектування — визначає сам студент.

Працюючи з довідковими виданнями та словниками, студенти повинні навчитися знаходити необхідні матеріали, порівнювати визначення, звертати увагу на авторство статті, на зміст наукової дискусії. Потрібно звертати увагу на рік видання енциклопедії, довідника, вмістити виділяти тенденцію у визначенні того чи іншого поняття, описовість чи аналітичний характер визначення, повноту охоплення явища тощо. Слід мати на увазі, що, використовуючи довідково-статистичні видання, бажано звертатися до найновіших.

Студентам варто звернути увагу на роботу з новими надходженнями з бібліотек, картотеками нових надходжень, з довідкового інформацією про нові видання в засобах масової інформації.

Вивченню нового курсу сприятиме ознайомлення з матеріалами фахових журналів та інтернет-сайтів. Найновіший науковий та інформаційний матеріал допомагає студентів у вивченні курсу з урахуванням результатів останніх досліджень.

Вивчення курсу супроводжується складанням схем і таблиць з їхнім подальшим аналізом. Таблиці і схеми, які складають студенти, повинні бути наочними, змістовними, логічно обгрунтованими.

Завдання для самостійної роботи передбачають підготовку реферативного повідомлення чи доповіді. Це може бути огляд певної групи публікацій, аналіз окремої книжки чи журнальної статті. Студент сам може запропонувати тему такого виступу чи повідомлення. Проте, студентів слід мати на увазі, що реферуючи статтю чи книжку, він повинен адекватно передавати позицію її автора. Для цього уважно слід проаналізувати вступну частину праці або передмову до видання, висновки до розділів та загальні висновки до праці. З ними слід порівняти власні спостереження. Для цього студентів необхідно звернути увагу на рецензії, розміщені в науковому виданні, що може навчитися формулювати власні висновки щодо прочитаної монографії чи статті.

Основними формами самостійної роботи є:

- робота з підручниками та посібниками;
- робота з наукового літературую;

29. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / Пер. з англ. О. Дем'ячук. — К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006. — 549 с.
30. Парсонс Т. Система современных обществ=The System of Modern Societies/ Т. Parsons / Пер. з англ. Л. А. Седова, А. Д. Ковалева. — М.: Аспект-Пресс, 1998. — 270 с.
31. *Полибий*. Всеобщая история: В 40 кн. / Отв. ред. А. Я. Тьжков. — СПб.: Наука, 1994. — 496с. — (Историческая библиотека).
32. *Політичні інститути на рубежі тисячоліть*. — Дубна: ООО "Феникс+", 2005. — 480 с.
33. *Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку*: Навч. посіб. для студ. вищ. заклад. освіти / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: Парламент. вид-во, 2002. — 327 с.
34. *Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств*/ М. Полохало. — К: Політ. думка, 1995. — 364 с.
35. *Пшеворський А.* Демократія и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе. — М.: РОССПЭН, 1999. — 320 с.
36. *Романюк А.* Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 391 с.
37. *Рудич Ф.* Політологія — К.: Либідь, 2005. — 480 с.
38. *Селезнев Л.* Политические системы современности: сравнительный анализ. — СПб.: Петрополис, 1995. — 252 с. — (Народы России: возрождение и развитие. Государственная программа).
39. *Сморгунов Л.* Современная сравнительная политология: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по направлению (спец.) "Политология". — М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2002. — 470 с.
40. *Современная сравнительная политология*: Хрестоматия / Моск. обществ. науч. фонд; Науч. ред. Г. В. Голосов, Л. А. Галкина. — М.: МОНФ, 1997. — 378 с. — (Новая перспектива).
41. *Хантингтон С.* Третья волна. Демократизация в конце XX века. — М.: РОССПЭН, 2003. — 368 с.
42. *Цыганков А. П.* Современные политические режимы: структура, типология, динамика. — М., 1995.

16. *Джанда К.* Трудным путем демократии: Процесс государственного управления в США / Пер. с англ. А. Н. Кулик, О. С. Миндрул. — М.: РОССПЭН, 2006. — 655 с.
17. *Джилас М.* Лицо тоталитаризма: Пер. с сербо-хорват. — М.: Новости, 1992. — 541 с.
18. *Доган М., Пеласи Д.* Сравнительная политическая социология. — М., 1994.
19. *Доверже М.* Политические партии. — 4-е изд. / Пер. с фр. Л. А. Зимина. — М.: Академ. проект; Трикста, 2007. — 540 с. — (Концепции).
20. *Дюркгейм Э.* Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Пер. с фр., сост., послесл. и примеч. А. Б. Гофман. — М.: Канон+РООИ "Реабилитация", 2006. — 349 с. — (Сер. "История социологии в памятниках").
21. *Желтов В.* Сравнительная политология: Учеб. пособие для вузов, обуч. по направлению подгот. 030200 и спец. 030201 ВПО "Политология" / МОН РФ; ГОУ ВПО "Кемеровский гос. ун-т". — М.: Академ. проект, 2008. — 648 с. — (Saudeamus).
22. *Эндрейн Ч.* Сравнительный анализ политических систем: Эффективность осуществления полит. курса и соц. преобразования: Учеб. пособие / Ред. И. Б. Зорько; Пер. с англ. И. И. Мюрберг. — М.: Изд. дом "ИНФРА-М": Весь Мир, 2000. — 318 с. — (Высшее образование).
23. *Кин Дж.* Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення / Пер. з англ. О. Гриценка. — К.: К. І. С., 2000. — 191 с.
24. *Лейхарт А.* Демократия в многогосударственных обществах: сравнительные исследования. — М.: Аспект-Пресс, 1997. — 287 с.
25. *Макиавелли Н.* Государь; Рассуждения о первой декаде Тита Ливия / Пер. с итал. Г. Муравьева, Руф Хлодовский. — СПб.: Азбука-классика, 2007. — 271 с.
26. *Мангейм Дж., Рич Р.* Политология. Методы исследования / Пер. с англ. Т. Л. Ветошкина, Н. И. Лауфер. — М.: Весь мир, 1999. — 544 с.
27. *Михельс Р.* Демократическая аристократия и аристократическая демократия // Социс. — 2000. — № 1. — С. 107–116.
28. *Монтескье Ш.* О духе законов / Сост., пер. и коммент. А. В. Матешук. — М.: Мысль, 1999. — 672 с.

- самостійне вивчення окремих тем і питань до семінарських та практичних занять на основі навчальної, монографічної літератури, документів, матеріалів, періодичних видань;
- підготовка реферату;
- підготовка до аудиторної контрольної роботи;
- підготовка до консультації з викладачем;
- підготовка до заліку та екзамену.

Робота з літературою

Студентові варто працювати одночасно з двома-трьома підручниками.

У списку рекомендованої літератури з кожної теми курсу подано монографії і статті вітчизняних та зарубіжних учених і політологів. Звичайно, при підготовці не обов'язково обмежуватись цим списком.

Перед вивченням монографії чи статті, рекомендується ознайомитись з відповідним розділом підручника, щоб мати загальне уявлення про досліджувану проблему. Працюючи з монографією, найбільш цікаві факти, судження і висновки доцільно занотувати, обов'язково посилаючись на автора.

Якщо у науковій літературі вам зустрілась незрозуміла дефініція, обов'язково треба звернутися до відповідних словників чи довідників.

Екзамени та заліки є підсумковими формами контролю знань студентів і проводяться у письмовій формі.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН *дисципліни* **“ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
Змістовий модуль І. Теоретико-методологічні засади порівняльної політології	
1	Поняття і предмет порівняльної політології
2	Еволюція порівняльної політології
3	Методи та теоретичні проблеми порівняльних політологічних досліджень

1	2
4	Змістовий модуль II. Системний вимір порівняльної політології
5	Політична система суспільства
6	Держава — базовий інститут політичної системи
	Політичні режими
7	Змістовий модуль III. Інституційний підхід у порівняльних дослідженнях
8	Порівняльний аналіз статусу та повноважень глав держав
9	Порівняльна характеристика представницьких інститутів державної влади
10	Органи виконавчої влади як об'єкт порівняльної політології
11	Порівняльні дослідження політичних партій та партійних систем
12	Засоби масової інформації в політичній системі
	Змістовий модуль IV. Порівняння духовно-особистісних аспектів політики
13	Елітизм і лідерство у політичній компаративістиці
14	Політична культура, поведінка та соціалізація у порівняльних дослідженнях
15	Сучасні політичні ідеології (порівняльний аналіз)
	Змістовий модуль V. Політичні процеси у порівняльній політології
16	Глобальні політичні процеси
	Політичні процеси в Україні у порівняльній перспективі
	Разом годин: 216

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни**

“ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ”

Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади порівняльної політології

1. *Поняття і предмет порівняльної політології.*
2. *Еволюція порівняльної політології.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис. — 1992. — № 4. — С. 122–134.
2. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Сторм К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учеб. пособие / Сокр. пер. с англ. А. С. Богдановского, Л. А. Галкиной; Под. ред. М. В. Ильи-га, А. Ю. Мельвиля. — М.: Аспект-Пресс, 2002. — 356 с.
3. Арендт Г. Джерела тоталітаризму. — К.: Дух і літера, 2002. — 575 с.
4. Аристотель. Політика. — 2-ге вид. / Пер. з давньогрецької, авт. передм. О. Кислюк. — К.: Вид-во Соломії Павличко “ОСНО-ВИ”, 2003. — 239 с.
5. Арон Р. Демократія і тоталітаризм. — М.: Текст, 1993. — 303 с.
6. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Центр исследований постиндустриального общества; Пер. В. Л. Иноземцев. — М.: Логос, 2003. — 355 с.
7. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер: Избр. произведения. — М., 1982. — 706 с.
8. Вятр Е. Восточная Европа: судьбы демократии // Социс. — 1992. — № 1. — С. 8–18.
9. Білує А. Політико-правові системи: світ і Україна: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: АМУПП, 2000. — 198 с. — (Б-ка журн. “Нова політика”).
10. Бокицанин И. Политические системы стран Западной Европы. — К., 2000.
11. Бутенко Г., Миронов А. Сравнительная политология. — М., 1998.
12. Гаджиев К. Сравнительная политология // Весник МГУ. — 1996. — № 2. — С. 4–18. (Сер. 12 “Политическая наука”).
13. Галаганова С. Г., Ушков А. М., Фролова М. А. Сравнительная политология: Учеб. пособие. — М., 1994.
14. Голосов Г. В. Сравнительная политология: Учебник. — 2-е изд., перераб. и доп. — Новосибирск: Изд-во Новосибирск. ун-та, 1995. — 207 с.
15. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Монографія. — К.: Вид. центр “Академія”, 1999. — 240 с.

14. *Визначте, на якому етапі життя людини відбувається політична соціалізація:*

- а) в дитинстві та шкільному віці;
- б) у ВНЗ;
- в) в дорослому віці;
- г) протягом усього життя людини.

15. *Байдужність людей до публічної політики, заперечення ідей політичної модернізації й прагнення будувати політичне життя винятково на історичних традиціях є ознакою такого типу політичної культури:*

- а) активістський;
- б) підданський;
- в) патріархальний.

16. *Визначення держави і її бюрократичних установ як класових інструментів, покликаних здійснювати суспільну координацію в інтересах економічно пануючого класу, притаманне:*

- а) лібералізму;
- б) марксизму;
- в) консерватизму;
- г) анархізму.

17. *Політичний процес — це:*

- а) структурна характеристика політичної системи;
- б) статична характеристика політичної системи;
- в) функціональна характеристика політичної системи.

18. *За значимістю для суспільства політичні процеси поділяються на:*

- а) творчі і руйнівні;
- б) базові і периферійні;
- в) глобальні, регіональні, місцеві;

19. *Глибину суті політичної кризи повніше за все характеризує:*

- а) втрата довіри мас до політичних і державних лідерів;
- б) вогтум недовіри уряду з боку парламенту;
- в) нездатність держави та її органів виконувати свої безпосередні функції, свого роду “параліч влади”;
- г) ідейний розброд і хитання в середовищі правлячого класу.

3. *Методи та теоретичні проблеми порівняльних політологічних досліджень.*

Готуючись до першого питання, студент має проаналізувати труднощі та дискусії щодо визначення предмета порівняльної політології. Важливо з'ясувати межі предмета порівняльної політології, тобто обґрунтувати причину необхідності існування окремої галузі знань. У цьому контексті студент має розкрити роль порівняльної політології як окремої галузі знань, її місце в системі політологічної науки.

Також необхідно з'ясувати особливості порівняльних досліджень, а саме — мету, специфіку порівняння як загальнонаукового методу та його застосування для аналізу політичних процесів та інститутів, структуру порівняльної політології, її складові та елементи.

Не менш важливо ознайомитись з понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, вивчити базові поняття політичного аналізу. Основні проблеми складають труднощі порівняльної політології, основні критерії порівняльного дослідження. Як результати студент повинен чітко формулювати, що таке порівняльна політологія.

Під час підготовки до другого питання студенти мають вивчити основні етапи становлення порівняльної політології. Для цього слід з'ясувати теоретичні основи порівняльних досліджень, процес визначення основних методів та категорій порівняльних досліджень. Необхідно зосередити увагу на з'ясуванні постуального розвитку та вдосконаленні прогресивного та обмеженого характеру кожного з етапів політичної думки, зіставленні сучасного та історичного методу порівняння.

Щоб проаналізувати, прослідкувати генезу застосування порівняння в осмисленні політичних явищ, необхідно ознайомитись з ідеями таких дослідників: Арістотель, Полібій, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Дюверже, Г. Лассуел, М. Вебер, Т. Парсонс, Е. Шилз, Г. Алмонд, Д. Істон, К. Дейч та ін.

Слід зосередити увагу на основних теоретичних підходах до порівняльної політології, серед яких історизм, політичний еволюціонізм, “паралельні”, формальні (конфігуративні), регіональні та інституційно-функціональні дослідження; з'ясувати чинники, що зумовили необхідність порівняльної політології, причина та наслідки Евангелістського семінару.

У контексті вивчення формування та розвитку основних теорій демократії необхідно розкрити сутність таких понять: сис-

темний, структурно-функціональний та біхевіоральний підходи, девелопменталізм, кризи росту, теорія раціонального вибору і неонституціоналізм.

Окремо треба зупинитися на стані розвитку та особливостях порівняльних політологічних досліджень у постсоціалістичних країнах та Україні зокрема.

Третє питання модуля присвячене вивченню специфіки застосування порівняльного методу в політології. Для досягнення цієї мети студент має з'ясувати сутність, переваги, недоліки та конкретні приклади застосування методів: "case-study", бінарне, регіональне, тематичне, крос-національне і крос-темпоральне порівняння, стратегія "найбільшої подібності".

Для глибокого розуміння специфіки порівняльних досліджень звертаємо увагу на ряд теоретичних проблем дисципліни, серед яких проблеми порівнюваності, "недостатньо випадків, багато змінних", "проблема Гелтона", проблема ціннісної нейтральності та об'єктивності, виміру, інтерпретації та еквівалентності політичних явищ, що вивчаються.

Важливо з'ясувати, за допомогою яких шляхів і методів можливо досягти у процесі порівняльного дослідження більшої достовірності результатів, якою є оптимальна кількість порівнюваних об'єктів, яким чином застосовуються засоби сегментації, залучення історичних прикладів, типології.

Теми рефератів

1. Сутність порівняння у вченнях Ш. Монтеск'є, К. Маркса, М. Вебера: загальне й особливе.
2. Історія становлення та розвитку предмета порівняльної політології.
3. Крос-національне порівняння в політології.
4. Основні етапи еволюції порівняльної політології.
5. Теоретичні проблеми порівняльної політології.
6. Методи збільшення достовірності результатів порівняння.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Хто з дослідників, на вашу думку, здійснив найбільший внесок у розвиток порівняльної політології?
2. Скласти порівняльну таблицю основних методів порівняльної політології.

- б) на закритий, елітарний стиль керівництва;
- в) на перетворення в життя анархічних принципів;
- г) на утворення диктатури.

9. *Визначте, на які типи підрозділяються партії залежно від участі у здійсненні влади:*

- а) правлячі та опозиційні;
- б) м'які і тверді;
- в) клерикальні та антиклерикальні;
- г) демократичні та антидемократичні.

10. *Партійна система, за якої функціонують багато політичних партій, проте легко створюється урядова коаліція на ідеологічній основі, називається:*

- а) поміркованого плюралізму;
- б) поляризованого плюралізму;
- в) атомізована.

11. *Основна відмінність групи інтересів від політичної партії полягає в тому, що група інтересів:*

- а) об'єднання — значної кількості людей;
- б) не прагне до політичної влади в країні;
- в) впливає на суспільну думку.

12. *При мажоритарній системі політичних виборів:*

- а) від кожного електорального округу обирається тільки один кандидат;
- б) влада розподіляється пропорційно числу голосів, поданих за кожного з кандидатів;
- в) реалізується система консенсусного голосування;
- г) принципово неможливе проведення другого туру голосування.

13. *Визначте, який тип політичного лідерства характеризують такі риси: пропонує "прости" рішення складних проблем; апелює переважно до почуттів людей; часто аргументацію зводять до навішування "ярликів" політичним противникам тощо:*

- а) харизматичний;
- б) авторитарний;
- в) популістський;
- г) демократичний.

- в) Дюверже;
г) Мертон.
3. Ініціатором Еванстоунського семінару та виокремлення порівняльної політології в окремому дисципліну був:
- а) Вебер;
б) Істон;
в) Макрідіс;
г) Дюверже.
4. Вивчення офіційних державних структур та організації, а також їх місця в політичній системі, свідчить про:
- а) діяльнісний підхід;
б) інституціональний підхід;
в) соціологічний підхід.
5. Політична система — це:
- а) сукупність соціальних інститутів, що здійснюють владу, яка регулює відносини між соціальними групами, націями, державами;
б) зміст і якість соціальних цінностей, традицій і норм, які регулюють політичні відносини;
в) рівень і характер політичних знань, оцінок і дій громадян;
г) спільність індивідів, об'єднаних подібністю інтересів, цінностей і норм поведінки.
6. Джерелом легітимності влади може бути:
- а) закон;
б) звичай;
в) етнічна солідарність;
г) сумісність загальних цілей і практики влади з приватними цінностями та особливостями індивідів;
д) все з наведеного.
7. Найбільше точно сутність громадянського суспільства характеризує така ознака:
- а) значна чисельність жителів держави;
б) незалежність від органів державної влади;
в) пацифізм.
8. Партиципаторна модель демократії в політиці націлена:
- а) на залучення до процесу політичного керування максимального широкого кола громадян;

3. Яку з теоретичних проблем політології, на вашу думку, складніше всего розв'язати на практиці?
4. Наведіть приклади непорівнюваних політичних явищ.
Література: основна [2; 4; 7; 11; 13; 14; 18–21; 25; 26; 28; 31; 37; 39; 40; 43; 46]

Змістовий модуль II. Системний вимір порівняльної політології

1. *Політична система суспільства.*
2. *Держава — базовий інститут політичної системи.*
3. *Політичні режими.*

Готуючись до першого питання, студент повинен визначити сутність концепту “політична система”, проаналізувати концепції теоретиків системних порівняльних досліджень Д. Істона, Г. Алмонда.

Доцільно також порівняти основні елементи політичної системи, серед яких влада та її легітимність, політика, політична культура. Також важливо порівняти політичні системи на основі аналізу зовнішнього середовища (економічною, правовою, культурною системами), проаналізувати фактори, що впливають на політичну систему: географічній, соціально-економічній, культурній.

Студентам слід розглянути основні підходи до типологізації політичних систем, з'ясувати особливості кожної з них. Усвідомити специфіку кожного виду політичної системи, виробити навички класифікації національних моделей політичних систем. Віднайти елементи стабільності та відкритості політичних систем.

У другому питанні варто розглянути основний елемент та ядро будь-якої політичної системи — державу. З'ясувати її сутність, структуру і функції. Доцільно прослідкувати основні етапи становлення сучасної держави та її історичні типи: держава-поліс, держава-імперія, національна держава, соціальна правова держава.

Важливо також дослідити характерні риси і порівняти різні форми державного правління: парламентська, президентська, президентсько-парламентська республіки, їхні слабкі та сильні сторони. Варто звернути увагу і на таку форму державного правління, як монархія та проаналізувати її різновиди і конкретні приклади.

Студенти мають розглянути форми державного устрою: унітарна держава, федерація, конфедерація, з'ясувати їхні особливості, складності типологізації деяких держав стосовно їх форми державного устрою.

Чітке місце у розгляді цього питання посідає поняття громадянського суспільства. Варто усвідомити, що рівень розвитку громадянського суспільства є важливим критерієм типологізації держав. Для цього доцільно розглянути співвідношення держави та громадянського суспільства в умовах демократії, механізми їх взаємодії та взаємовпливу.

Вивчення третього питання присвячене поняттю “політичний режим”. У ньому, насамперед, важливо дослідити проблему класифікації політичних режимів.

Необхідно визначити сутність поняття “тоталітаризм”, його характерні риси і різновиди. Вивчити історичні приклади тоталітарних режимів, з’ясувати їх відмінність стосовно авторитаризму.

Детально зупинимося на особливостях авторитарних режимів, розглянемо такі його види, як традиційний режим, змагальна олігархія, авторитарно-бюрократичний режим (військовий і популістський), егалітарно-авторитарний режим, авторитарно-інегалітарний режим.

Також студенти мають з’ясувати сутність демократії, особливості сучасної демократії, основні цінності сучасної демократії (свобода, громадянськість, верховенство права, компетентність і відповідальність, конституція і конституціоналізм, свобода слова, громадська думка, свобода совісті, людська гідність, приватність, вільні ЗМІ), багатоманітність проявів і форм демократії (демократія соціальна, екологічна і політична, локальна і загальнонаціональна, пряма і представницька, захисна демократія, процедурна демократія, елітарна демократія, учасницька (партиципаторна) демократія, імітативна, маніпулятивна, або псевдодемократія), передумови демократії, пастки, загрози і межі демократії.

Теми рефератів

1. Типологізація політичних систем за Г. Алмондом.
2. Моделі взаємодії держави і громадянського суспільства.
3. Критерії типологізації політичних режимів.
4. Тоталітаризм та авторитаризм (порівняльний аналіз).
5. Сутність правової держави.
6. Взаємозв’язок демократії, правової соціальної держави та громадянського суспільства.
7. Демократія як соціальний потенціал і ресурс процесу соціальних змін.

66. Поняття “політична культура”.
67. Роль політичної культури у політичній системі.
68. Складові політичної культури.
69. Типи політичної культури.
70. Фактори формування типу політичної культури.
71. Риса ЗМІ як “четвертої влади”.
72. Основні риси інформаційного суспільства.
73. Сутність політичного процесу.
74. Структура політичного процесу.
75. Різновиди сучасних світових процесів.
76. Визначення терміна “політична модернізація”.
77. Основні теорії модернізації.
78. Визначення терміна “політична трансформація”.
79. Типи та стадії політичної трансформації.
80. Основні тенденції сучасного політичного процесу.
81. Етизація та деетизація.
82. Особливості демократизації в сучасному світі.
83. Поняття про хвилі демократизації.
84. Революція як рушій політичної історії.
85. Політичний розвиток.
86. Політичні реформи.
87. Сутність традиційного та сучасного суспільства.
88. Відмінність модернізації та трансформації.
89. Кризи модернізації.
90. Кризи легітимності.

ПДСУМКОВИЙ ТЕСТ З КУРСУ “ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ”

1. *Визначте, який з методів порівняльної політології спрямований на з’ясування протиріч і змін:*
 - а) структурно-функціональний;
 - б) нормативно-ціннісний;
 - в) критично-діалектичний;
 - г) соціально-психологічний.
2. *Представником біхевіорального підходу є:*
 - а) Істон;
 - б) Лассвел;

30. Типи держави.
31. Форми державного правління.
32. Форми державного устрою.
33. Соціальна і правова держава.
34. Громадянське суспільство: показники, інститути, ознаки.
35. Співвідношення держави і громадянського суспільства.
36. Різновиди політичних режимів.
37. Спільні та відмінні риси функціонування тоталітарного та авторитарного політичних режимів.
38. Поняття "демократія". Форми і моделі демократії.
39. Сучасні концепції демократії.
40. Різновиди демократії.
41. Сутність принципу розподілу влади.
42. Розкрийте функції та принципіві відмінності трьох гілок влади.
43. Парламент та парламентаризм.
44. Однопалатний парламент. Бікамералізм.
45. Статус депутатів.
46. Особливості конституційного статусу глави держави.
47. Функції і різновиди виконавчої влади.
48. Специфіка парламентської, президентсько-парламентської, президентської системи.
49. Охарактеризуйте владну модель України.
50. Механізм стримувань та протипаг в Україні: базові принципи.
51. Поняття "політична партія" і "суспільно-політичний рух".
52. Функції політичної партії.
53. Типи політичних партій.
54. Партійна система. Типи партійних систем.
55. Сутність поділу та "лівих", "правих" та "центристів".
56. Види суспільно-політичних рухів.
57. Функції громадських організацій.
58. Яким чином відбувається агрегування та артикуляція
59. Основні типи виборчих систем.
60. Поняття "політична ідеологія". Сутність і функції політичної ідеології.
61. Світові політико-ідеологічні доктрини. Їх характерні риси.
62. Лібералізм та неолібералізм.
63. Консерватизм та неоконсерватизм.
64. Соціалізм та соціал-демократія.
65. Фашизм та національні ідеології.

Питання та завдання для самоконтролю

1. До якого типу політичної системи належить політична система України? Чому?
2. Оцініть рівень та тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні.
3. Складіть порівняльну таблицю тоталітаризму і демократії.
4. Назвіть переваги авторитарного режиму порівняно з демократією.
5. Яким чином ви розумієте демократію (з можлими запропонованими визначеннями оберіть одне та поясніть його)?

Література: основна [2; 3; 5; 9–11; 13; 14; 17; 21–24; 30; 37–40; 42; 48];
додаatkova [51; 53; 56; 57; 61; 64; 70; 75; 77; 78; 80]

Змістовий модуль III. Інституційний підхід у порівняльних дослідженнях

1. *Порівняльний аналіз статусу та повноважень глав держав.*
2. *Порівняльна характеристика представницьких інститутів державної влади.*
3. *Органи виконавчої влади як об'єкт порівняльної політології.*
4. *Порівняльні дослідження політичних партій та партійних систем.*
5. *Засоби масової інформації в політичній системі.*

Вивчення першого питання передбачає знання особливостей конституційного статусу глави держави, специфіку кожного з основних різновидів глав держав — президента та монарха. Треба розглянути інститут глави держави в країнах сучасного світу, з'ясувати основні моделі престолонаслідування монархів і можливі варіанти обрання президента.

Важливо вивчити повноваження і компетенцію глави держави за різних форм правління. Визначити специфіку демократичної політики та державного врядування, реалізації поділу влади в демократичній державі, механізм взаємодії глави держави, парламенту та уряду. Дослідити, що таке контрасигнація, право вето, його різновиди.

Доцільно зупинитись на вивченні специфіки інституту президентства, процедурах дострокового припинення його повноважень. З'ясувати вплив історичних та культурних чинників на обсяг повноважень та роль глави держави в різних країнах.

Порівняти конституційні засади діяльності глав держав.

Вивчення другого питання вимагає знання сутності та значення законодавчої гілки влади. Для цього слід з'ясувати сутність сучасного парламентаризму, а також парламентів, його різновидів, функцій. Суттєва особливість, на яку необхідно звернути увагу, — це склад і організація роботи парламенту. Цей аспект питання включає в себе поняття бікамералізму і однопалатності, фракції, кокуси, конференції, лідери і тіньові кабінети.

Для глибшого осмислення питання слід зрозуміти особливості компетенції депутатів, статусу депутатів (індемнітет та імунітет).

Вивчаючи третє питання, з'ясуємо структуру, способи формування та функції виконавчої влади в демократичних країнах, колективну та індивідуальну відповідальність урядів, адміністративний апарат (бюрократія) у структурі виконавчої влади, а також проблеми формування системи врядування в Україні, зміни характеру взаємодії гілок влади та розподілу повноважень між ними.

Треба пам'ятати, що основними різновидами виконавчої влади є уряд і адміністративний апарат. Уряд може бути політичним і професійним. Слід звернути увагу, що характер виконавчої влади багато в чому залежить від принципів формування уряду, механізмів конституційної відповідальності уряду, парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади: загрози відставки уряду та її наслідків, резолюції осуду, вотуму недовіри.

Важливо з'ясувати вплив чинників на посилення ролі виконавчої влади в сучасному світі та її стабільність. Дослідити урядові документи: ордонанси, декрети, постанови.

До структури виконавчої влади належать також місцеві органи виконавчої влади, тому студентам варто розглянути централізовані та децентралізовані моделі державного управління.

Четверте питання стосується порівняльних досліджень політичних партій. Тут варто зупинитись на понятті та основних підходах до класифікації політичних партій. Студентам слід розглянути наступні різновиди партій: парламентська, правляча та опозиційна, мажоритарна та кадрована.

Глибше сутність партій розкривається у розумінні сутності їх взаємодій, що визначається поняттям партійна система. Варто проаналізувати проблеми типологізації партійних систем, визначити існуючі класифікації партійних систем, усвідомити переваги та недоліки однопартійної, двопартійної та багатопартійної системи; з'ясувати, що таке партійно-політичний спектр.

2. Який найімовірніший прогноз щодо майбутнього держави?
3. Назвіть особливості демократії в Україні.

Література: основна [2; 8; 9; 14; 15; 18; 21; 32–35; 37; 40; 41];
додааткова [55; 58; 65; 67; 73; 76; 78; 81]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет та об'єкт порівняльної політології.
2. Специфіка порівняльної політології.
3. Становлення порівняльної політології як окремої галузі знань.
4. Роль порівняльних політологічних досліджень в сучасній політичній науці.
5. Етапи еволюції порівняльної політології.
6. Основні напрями сучасних порівняльних політологічних досліджень.
7. Базові поняття політичного аналізу.
8. Специфіка критерію порівняльних досліджень.
9. Теоретичні проблеми порівняльної політології.
10. Основні методи порівняльної політології.
11. Крос-національні порівняння.
12. Регіональні порівняння.
13. Кейс-стаді як метод порівняльної політології.
14. Особливості та приклади бінарного порівняння.
15. Порівняльні політологічні дослідження у країнах ЦСЄ, СНД і Балтії.
16. Охарактеризуйте основні елементи політичної системи.
17. Поняття підсистеми політичної системи.
18. Компоненти політичної системи.
19. Функції політичних систем. Концепція Д. Істона, Г. Алмонда.
20. Фактори формування політичних систем.
21. Типи політичних систем.
22. Сутність політичної влади та її джерела.
23. Різновиди та легітимність політичної влади.
24. Криза легітимності. Основні проблеми легітимності.
25. Поняття політичної еліти. Теорія еліт.
26. Сучасні концепції еліт.
27. Поняття “політичне лідерство”. Типи лідерства.
28. Місце держави в політичній системі суспільства.
29. Теорії походження, сутність, структура і функції держави.

номії, політиці, ідеології, культурі, кульгурі, регрес демократії і утвердження тоталітарних режимів у 20–30-ті роки XX ст., “посяи” демократизації після другої світової війни, згорання демократії в країнах “третього світу”, особливості загальносвітового демократичного процесу та його трансформації.

Також це питання стосується третьої хвилі демократизації та її етапів і передбачає вивчення проблем краху диктатур у Південній Європі, трансформації авторитарних режимів у країнах Латинської Америки, посткомуністичної трансформації в Центрально-Східній Європі та Євразії, виникнення транзитології. Варто звернути увагу на зміст демократичного переходу як різновиду суспільної трансформації, передумови переходу (криза легітимності недемократичного режиму, розкол і перегрупування правлячих еліт, лібералізація, громадянська активність), механізми демократичного переходу (вибори, круглі столи і компроміси як засоби зміни еліт), стадії та типи переходу, поняття перехідної невизначеності.

Вивчаючи друге питання, студенти повинні шляхом аналізу ідей Д. Растоу про стадії становлення демократичного режиму, місце в цьому процесі національної єдності, історичні моделі, становлення демократичного ладу; виявити особливості демократичної спрямованості модернізаційних процесів на просторах СНД; розкрити проблему національних інтересів і національної безпеки України, викликів, ризиків і небезпек української демократії, перспективи входження України до європейської та світової спільноти.

Теми рефератів

1. Соціокультурні чинники демократизації.
2. Основні тенденції розвитку сучасних держав.
3. “Теорія хвилей” як парадигма дослідження процесу демократичних змін.
4. Загальні та специфічні ознаки постсоціалістичної моделі політичної модернізації.
5. Особливості процесу демократизації в Україні.
6. Сутність й особливості сучасної хвилі демократизації українського суспільства.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому загроза поширення демократії у світових масштабах?

Дедалі більшої ваги в сучасному світі набуває діяльність так званих груп інтересів, тому слід звернути увагу на різновиди груп інтересів, такі моделі взаємодії груп інтересів та держави, як плюралізм, корпоративізм тощо.

Важливо зрозуміти взаємозв'язок партійних і виборчих систем, вивчити основні типи та особливості кожної з них: пропорційної, мажоритарної змішаної (мажоритарно-пропорційної) системи виборів. З цією метою важливо проаналізувати конкретні приклади виборчих систем різних країн, методи підрахунку голосів, поняття, різновиди та значення виборчого бар'єра.

Варто визначити основні критерії демократичності виборів, загальні принципи виборчого права.

Вивчення п'ятого питання передбачає порівняння місця і функцій засобів масової інформації за різних типів політичних режимів. Треба розглянути основні моделі функціонування та засоби організації діяльності ЗМІ, визначити основні канали і особливості політичного впливу ЗМІ.

Не менш важливо з'ясувати роль ЗМІ як інституту демократії та процесу формування громадської думки. Студенти мають проаналізувати сучасну інформаційну ситуацію і тенденції розвитку ЗМІ.

Теми рефератів

1. Основні характеристики парламентаризму.
2. Основні принципи функціонування президентської демократії.
3. Переваги і недоліки президентської владної моделі в умовах нестійких демократій.
4. Статус парламентарів: імунітет та індемнітет.
5. Причини та наслідки посилення виконавчої влади в сучасному суспільстві.
6. Взаємозв'язок партійної та виборчої системи.
7. “Четверта влада” в інформаційному суспільстві.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Складіть порівняльну таблицю статусу глави держави за різних форм державного правління.
2. Назвіть слабкі місця принципу поділу влади між різними державними інститутами.
3. Модель управління якої держави, на вашу думку, слід взяти за зразок Україні?

4. Розкрийте сутність суперечностей становлення партійної системи в Україні.

5. Підготуйте есе на тему "Негативна роль ЗМІ".

Література: основна [2; 9; 10; 14; 16; 19; 21; 22; 27; 32; 36; 37; 44; 45];
додааткова [55; 59; 60; 62; 66; 68]

Змістовий модуль IV. Порівняння духовно-особистісних аспектів політики

1. Елітизм і лідерство у політичній комунікативістиці.

2. Політична культура, поведінка та соціалізація у порівняльних дослідженнях.

3. Сучасні політичні ідеології (порівняльний аналіз).

У першому питанні має бути розкрито роль еліти у політичній системі, здійснено порівняльний аналіз класичних та сучасних теорій політичної еліти (В. Паретто, Г. Моска, Ч. Міллс, Г. Лассуелл, М. Вебер).

Важливу роль у з'ясуванні сутності феноменів політичної еліти і лідерства відіграють підходи щодо обґрунтування необхідності існування еліт — біологічний, психологічний, функціонально-технократичний.

Студенти мають розглянути види еліт за різними критеріями, з'ясувати особливості правлячої еліти та її елементів, національної еліти, опозиції у політичному житті суспільства.

Також слід вивчити основні концепції політичного лідерства та підстави його аналізу, порівняти різні типи, стилі лідерства та різновиди іміджу лідера. Варто звернути увагу на моделі прийняття політичних рішень.

У другому питанні йдеться про сутність політичної культури. Тут важливо скласти загальне уявлення про компоненти політичної культури: політичні цінності, норми і способи поведінки. Усвідомити характер співвідношення між цінностями та нормами. Розглянути типи політичної культури, сутність політичної субкультури та особливості політичної культури в різних країнах.

Варто з'ясувати сутність, методи дослідження і типи політичної поведінки. Цей аспект питання торкається моніторингу владобань виборців, прямої та опосередкованої політичної участі. Студентам слід знати такі поняття, як апатія, відчуження, конформізм, конфронтація, їхні причини і наслідки.

Важливу роль у процесі вивчення духовних аспектів політики посідає розділ, присвячений етапам, факторам, чинникам, агентам політичної соціалізації. Для України особливо актуальними є процеси ресоціалізації та десоціалізації як характеристики перехідних суспільств.

Під час вивчення третього питання слід приділити увагу сутності, рівням та функціям політичної ідеології. Для глибшого розуміння слід виявити спільне та відмінне в основних ідеологічних течіях сучасності. Варто розглянути лібералізм та неолібералізм, консерватизм та неоконсерватизм, соціалізм та соціал-демократію, фашизм та національні ідеології; визначити розповсюдженість основних типів політичних ідеологій в сучасному світі.

Теми рефератів

1. Сутність та роль ідеології для суспільства.
2. Політична ідеологія як основна ознака діяльності політичних партій.
3. Теоретико-концептуальний рівень політичної ідеології.
4. Криза ліберальної ідеології: міф чи реальність.
5. Роль соціал-демократії в сучасному суспільстві.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте негативні та позитивні функції політичної ідеології.
2. Складіть порівняльну таблицю фашизму та націоналізму.
3. Складіть порівняльну таблицю соціалізму та соціал-демократії.
4. Яка політична ідеологія, на вашу думку, може стати загальнонаціональною в Україні.

Література: основна [2; 11; 14; 21; 39; 40; 43];
додааткова [47; 63; 69; 71; 72; 82]

Змістовий модуль V. Політичні процеси у порівняльній політології

1. Глобальні політичні процеси.

2. Політичні процеси в Україні у порівняльній перспективі.

У першому питанні має бути розкрито концепції ідеї модернізації та теорій політичного розвитку, реформ та криз. Варто проаналізувати С. Гантінгтона про три хвилі демократизації, еволюційний процес з цього приводу ідеї утвердження демократії в країнах Заходу в XIX — на початку XX ст., поняття про інверсивні процеси: відкати хвилі та їх змістовну характеристику, особливості прояву в еко-